

FILOZÓFIATÖRTÉNET ÉS KORTÁRS FILOZÓFIA: PLATÓN

1. TÉMA: Platón élete és művei

Dr. habil. Mogyoródi Emese

2. Lecke

Platón és Szürakuszai

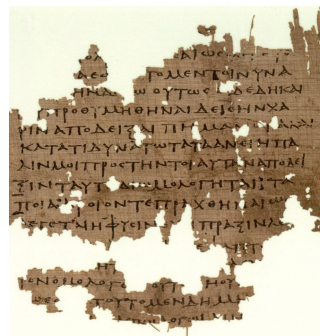
15 – 20 PERC

Platón többször látogatást tett **Szürakuszaiban**, ahol az államvezetésre vonatkozóan **tanácsokat adott** az uralkodónak. A próbálkozások azonban kudarcba fulladtak. Bár az ott történetekre vonatkozóan kevés megbízható tényre támaszkodhatunk, **helytelen az a széles körben elterjedt elgondolás**, miszerint Platón „ideális” államra vonatkozó elméletének utópisztikus jellegét bizonyítja, hogy „szürakuszai kalandja” sikertelennek bizonyult. A kudarcért más körülmények okolhatóak.

Platón a szürakuszai udvarról már első látogatására (I. Dionüsziosz alatt) visszaemlékezve is így ír:

Euthümidész: Mulatozók (510)

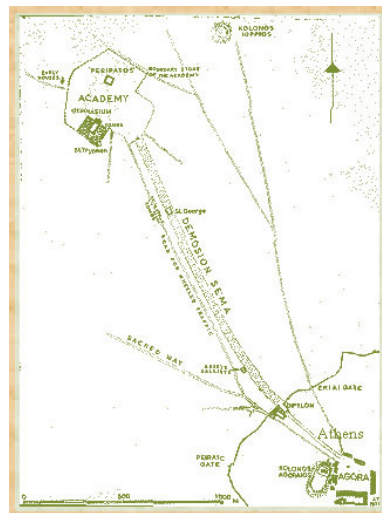

Platón: Az állam (papirusz töredék)

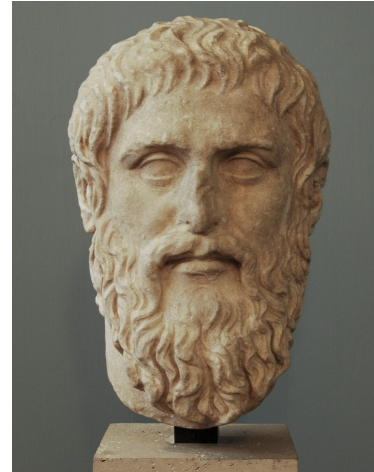
„Az ottani élet azonban – az itáliaiak és szürakuszaiak módja szerint szakadatlan dőzsölések sorozata, amelyet még hozzá boldog életmódnak is tartanak – megérkezésem első percétől kezdve ellenszenves volt nekem; semmiképpen sem volt kedvemre való úgy élni, hogy naponta kétszer teletöltssem a gyomromat, éjszakánként sohase háljak egyedül, nem is szólva egyéb szokásaikról, amelyeket az ilyen életmóddal együtt járnak.

Hiszen lehetetlen, hogy földi halandó, ha ifjúkorától kezdve efféle szokások között nevelkedett, valamikor is józan eszének használatához jusson; ehhez oly csodálatos természete kellene hogy legyen, amilyen senkinek sincsen. Hasonlóképpen még csak eszébe sem juthat valaha, hogy mértékletesen is lehetne élni, nem is szólva a többi erény gyakorlásáról. S nincs olyan állam – legyenek bár a legjobb törvényei –, amelyiknek élete egyszer majd nyugodt mederbe kerül, ha polgárai azt a felfogást vallják, hogy mindenüket, amijük csak van, nyaklók nélkül el kell pazarolniuk, másrészt pedig mindenre sajnálják a fáradságot, csupán a lakmározásra, az iddögálásokra és a szerelmi élvezetekért vívott elszánt harcokra nem. Egészen magától értetődik, hogy az ilyen államokban semmilyen kormányforma sem szilárdulhat meg: zsarnokság, oligarchia és csöcselékuralom szüntelenül váltja egymást. A mindenkori uralkodók pedig annak a kifejezésnek, hogy «igazságosságon és törvény előtti egyenlőségen alapuló államforma», még csak kiejtését sem fogják tudni elviselni” (Platón: *Hetedik levél* 326b-d. Ford. Faragó László).

Hazatérte után (hagyományosan 387-ben, de lehetséges, hogy csak néhány évvel később) alapította meg az Akadémiát, az első felsőfokú tanulmányoknak szentelt európai intézményt, a mai egyetemek (távoli) elődjét Akademosz (vagy Hekademosz) hérósz szent ligetében. Itt (feltehetőleg püthagoreus mintára) egy, inkább a mai „bentlakásos kollégiumokhoz” hasonló, de vallási kultusz (a Múzsák kultusza) köré szerveződő intézményt működtetett, ahol az ifjak felsőbbfokú tanulmányokkal (matematikával, asztronómiával, harmóniatannal, filozófiával, politikával) foglalkoztak, szigorú szabályokat követő, beszélgetéssel töltött közös étkezéseken, testedzéseken vettek részt. Platón szándéka az Akadémia megalapításával alapvetően az volt, hogy a később politikai, államférfiúi szerepet vállaló ifjakat komolyabb tanulmányokkal, megfelelő életvezetéssel és értékszemlélettel ellátva készítse fel politikai szerepvállalásukra.

367-ben I. Dionüsziosz halálakor fia, az ifjú **II. Dionüsziosz** került trónra Szürakuszaiban. Dión meggyőzte az ifjú uralkodót, hogy tanuljon Platónról, és levelet írt barátjának, arra figyelmeztetve őt, hogy itt az alkalom, hogy *Az állam* című művében kifejtett nézetét, miszerint az államok élete csak akkor fordulhat jobbra, ha filozófusok vezetik, most valóra válthatja, mivel **II. Dionüsziosz érdeklődést mutat a filozófia iránt.**¹

Platónnak komoly fenntartásai voltak (*Hetedik levél* 328b), de Dión iránti bizalma és elkötelezettsége miatt elutazott Szürakuszaiba (valószínűleg 366-ban).

Megérkezésekor az udvarban **viszálykodás és intrika fogadta**: II. Dionüsziosz gyanakodott Diónra, hogy a trónjára tör, és néhány hónappal Platón megérkezése után

végül száműzette. Az ott maradó Platónnal igyekezett jó barátságot kötni, ugyanakkor **Platón úgy érezte, fogságban van**. Közben azonban Szicília háborúba keveredett, ezért II. Dionüsziosz elengedte őt azzal, hogy ha a háború véget ér, szeretné újra meghívni

Szürakuszaiba Diónnal együtt (*Hetedik levél* 338a-b). Közben a száműzött Dión csatlakozott Platónhoz az Akadémián.

Az újabb látogatásra **361-ben** került sor. Platónnak ezúttal még komolyabb fenntartásai voltak, és a meghívást egy levélben vissza is utasította, idős korára hivatkozva. **II. Dionüsziosz** azonban ekkorra számos filozófust (köztük Platón püthagoreus barátját, Arkhüaszt is) maga köré gyűjtötte, **ezzel demonstrálva érdeklődésének komolyságát a filozófia iránt**, és mivel Dión is újfent kérlelte, valamint Arkhüasz és más barátai is, engedett a meghívásnak. Látogatása azonban még szerencsétlenebbül végződött, mint az előző.

¹ Platón szürakuszi látogatásairól azért tudunk többet, mert ő maga beszél el a *Hetedik levél*ben. A levél platóni szerzőségét egyesek vitatják; ha azonban nem Platón írta is, a levél olyannyira összhangban áll tanításaival és személyiségével, hogy csak egy hozzá közel álló tanítványa írhatta, így nincs okunk kételkedni a levélben említettekre vonatkozóan.

Rövidesen kiderült, hogy **II. Dionüsziosznak esze ágában sincs a platóni filozófiai élet rögös, kitartást és elszántságot igénylő útjára lépni**, csupán a filozófiai műveltséggel elérhető hírnév motiválja; ráadásul ahelyett, hogy Platónnak tett ígéretének megfelelően helyreállította volna viszonyát Dióonnal, megtiltotta vagyonkezelőinek, hogy pénzt küldjenek Dión számára a Peloponnészoszra (ahol száműzetésben tartózkodott), majd később teljes vagyonát elkobozta. Noha Platón távozni akart, Dión addig hitegette, míg véget ért a hajózási időszak, és **Platón az udvarban rekedt**.

Diko und Adikia (nach Nuove Memorie dell' Inst. arch. 2 tav. 4, 4).
© www.malcar.com

Amikor II. Dionüsziosznak a zsoldos katonákkal való zsarnoki bánásmódja miatt **felkelés tört ki**, és Platón védelmébe vette a katonákat előtte, szakított vele és kilakoltatta a várból; amikor pedig Dión testőrei körében izgatás ütötte fel a fejét Platón ellen, és az életére törtek, **végül csak Arkhütasz és taraszi barátai segítségével sikerült elmenekülnie**. (Dión Platón tanácsa ellenére szövetségeseivel bevonult Szürakuszaiba bosszút állni, és elfoglalta a várost; később azonban árulásnak esett áldozatul, és életét veszítette.)

„Platón nem az a nevetséges szándék hajtotta – sokak véleményével szemben –, hogy a legélvetegebb görög poliszban hozza létre az **Állam** imaginárius városának hamis és torz mását, hanem az a gyakorlati és államférfiúi megfontolás, hogy az ifjú Dionüszioszt felkészítse az előtte álló nagy feladatokra, a karthágói terjeszkedés megfékezésére, akár a Szicíliaiból való kiűzésükre, hogy Szürakuszait egy a sziget egész nyugati részét magába foglaló, a görög városállamokat tömörítő alkotmányos monarchia központjává tegye” (Taylor, A. E.: *Platón*. 23-24. o.).

Platón életének utolsó évtizedét tanítványai és követői körében **Athénban töltötte**, az **Akadémián** tanítva és utolsó alkotói korszakának műveit, valamint befejezetlenül maradt utolsó művét, a *Törvényeket* írva. 347-ben halt meg, 10 évvel a kharóneiai csata előtt, mely Philipposz makedón király és fia, **Nagy Sándor birodalma felemelkedésének** és görög világ feletti uralmának kezdetét jelentette.

További olvasmányok:

Platón: *Hetedik levél*. In: *Platón összes művei*. III. kötet. Európa könyvkiadó, Budapest, 1984, 1038-1083. o.

Taylor, A. E.: *Platón*. Osiris kiadó, Budapest, 1997, 15-26. o.

Ellenőrző kérdések:

1. Mi az általánosan elterjedt értelmezés Platón Szürakuszai látogatásairól?
2. Mi cáfolja ezt az értelmezést Platón saját beszámolója szempontjából (*Hetedik levél*)?
3. Mikor és milyen célokkal alapította meg Platón az Akadémiát, és hogyan működött?
4. Mi történt szürakuszai látogatásai során?

Kiválósági kérdések, feladatok:

1. Mi motiválhatta az ifjú II. Dionüszioszt Platón meghívásában, és vajon miért értek véget mégis szerencsétlen módon ezek a meghívások?